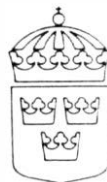

Motion till riksdagen

1988/89:Bo274

av Agne Hansson m.fl. (c)

Förnyelse av VA-nätet

Mot.
1988/89
Bo274-280

Motionens huvudsakliga innehåll

Vatten- och avloppssystemet är så gammalt och dåligt underhållet att risken för katastrofala sammanbrott är uppenbar i många tätorter.

På vissa håll når bara 30 procent av den utpumpade vattenmängden användarna. De får dock betala även för det som försvinner under vägen.

I avloppsnätet kan man istället få upp till tre gånger större vattenmängder än vad som tillförs från konsumenterna.

Läckande vattenledningar innebär slöseri med vatten och extra kostnader för konsumenterna. Läckande avlopp innebär miljörisker och kan leda till översvämning i reningsverken.

Centerpartiet föreslår ett långsiktigt program för att klara underhåll och förnyelse av VA-nätet. I första hand bör programmet inriktas på att fram till år 2 000 förnya de ledningar som lades ner före 1965. I syfte att stimulera kommunerna att påbörja upprustningen föreslås att ett ramanslag om 200 milj kr för detta ändamål införs riktat främst mot kommuner, där ledig entreprenadkapacitet finns.

Inledning

Samhällets investeringar har främst varit inriktade på nyanläggning och nybyggnation och mindre på investeringar i syfte att kunna utnyttja äldre investeringar. Det har gällt både bostadsbyggandet, komplementbebyggelsen i form av skolor, affärer, samlingslokaler m m samt kommunikationerna. Ett sådant resursslöseri med basinvesteringar är dock enligt vår mening inte acceptabelt. Ett mycket eftersatt område är ledningsnätet för vatten- och avlopp i kommunerna med stora behov av förnyelse och förbättringar. Vi utvecklar närmare nedan vår syn på denna fråga.

VA-nätet

I Sverige finns vatten- och avloppssystem av mycket varierande ålder. I vissa städer är delar av VA-nätet från seklets början, men den största utbyggnaden skedde på sextioalet. Idag – då avloppsnätet i våra tätorter i princip är färdigbyggt – är drygt hälften av avloppsnätet från mitten av sextioalet eller senare. Av alla kommunala försörjningssystem är VA-systemet det största och mest kostnadskrävande.

Det totala VA-nätet omfattar ca 130 000 km, varav drygt hälften är

avloppsledningar. Den sårbaraste delen är avloppsledningarna som till ungefär 85 % består av betongrör, vilka till sin huvuddel är mer än 20 år gamla. Ungefär hälften av avlopps nätet är från 40-talet eller äldre.

Betongrören har en begränsad livslängd. Redan efter 20 år börjar problem uppträda, ledande till snabbt ökande kostnader för underhåll och reparationer. Den maximala livslängden har antagits till 100 år. 20–100 år efter det att nät har anlagts måste således ett växande antal reparationer företas, för att till slut bli så omfattande och kostsamma att renovering eller utbyte framstår som det enda möjliga. För att inte viktigt samhällskapital fortgående skall förstöras, är det viktigt att nu ta tag i situationen och inte skjuta allt större reparationsbehov framför sig.

Nästan alla äldre rör av betong har läckor i fogarna. Dessutom förekommer i stor omfattning lägesförskjutningar som medför läckage. I dessa rörsystem finns det dessutom ofta sprickor. En med åren ogynnsammare sammansättning av avloppsvattnet (suhetsgrad och högre temperaturer) har också medfört korrosionsskador på framförallt äldre betongrör. Till viss del är det asbeströr som måste bytas ut vilket fordrar särskild uppmärksamhet ur miljösynpunkt. Även rör som har installerats under de senaste decennierna har läckor. Beträffande de plaströr (PVC- och PE-rör) som utgör ca 1/3 av de senaste installationerna saknar vi ännu uppgift om livslängd.

Läckage från och till avloppssystem medför också erosion i omgivande markskikt och till följd därav sättningar i mark, vägar och gator. Ett växande problem är att framkomligheten i rörsystemet hindras med stopp och översvämningar som följd.

Vattenledningsnätet består till 2/3 av gjutjärns- och stålror med begränsad livslängd. Utbyte och nyinstallation sker huvudsakligen med plaströr. Även på detta område ökar behovet av åtgärder på gator och förhöjt pH-värde i mark och vatten. Under senare tid har också rapporter kommit om att kvaliteten på vattenledningsvattnet blir allt sämre genom olika föroreningar.

Skall inte avlopps- och färskvattensnäten snabbt försämrats, krävs att underhåll och förnyelse håller jämna steg med slitage och förstörelse. Med nuvarande förnyelsetakt ersätts avloppsrör med en fysisk livslängd av 10–100 år i en takt som förutsätter 400–500 års hållbarhet. Det behövs alltså en mycket kraftig förstärkning av underhållet och förnyelsen av VA-nätet på många håll i landet. I Stockholms kommun är t ex förnyelsetakten 1:500 år. Tillämpat bakåt i tiden, istället för framåt, skulle detta medföra att avloppsrör från Vasatiden fortfarande skulle vara i bruk!

Den misshushållning som följer med bristande underhåll av VA-nätet visar sig dels i slöseri med våra vattenresurser och negativa miljöeffekter till följd av översvämning i reningsverk och läckage av grundvatten, dels i högre kostnader sett över en längre tid.

Vattenledningssystemen läcker idag i genomsnitt ut drygt 20 % av vad som lämnar vattenverket på väg till konsumenten. I vissa kommuner när så litet som 30 % användarna, men kunderna debiteras för den totalt utpumpade mängden enligt självkostnadsprincipen.

Vattenmängden i avloppssystemen vid reningsverken kan i gengäld vara två till tre gånger större än den som tillförs systemet från konsumenterna

genom inläckage och infiltration i läckande fogar och sprickor. Läckagen skadar grundvattnet och medför i allvarliga fall risk för överströmning i dricksvattensystemet. De alltför stora vattenmängderna i reningsverken leder till överbelastningar och försämrar reningseffekten. Man räknar idag med 21 000 driftstörningar per år bara i avloppsnäten till en kostnad av 25 000 per gång, d v s drygt 1/2 miljard årligen. Det går på sikt inte att bortse från risken för direkta katastrofer med sammanbrott av ledningsnät i tätorter med gamla ledningssystem.

Av avloppsledningsnätet är idag 30–35 000 km under de närmaste decennierna aktuella för utbyte. Beträffande den allra äldsta delen av nätet är förnyelsebehovet särskilt stort. Bedömningar i branschen pekar på att minst 1 1/2 miljard per år i förnyelseinsatser (reovering, ombyggnad, nybyggnad) skulle behövas för att komma upp till en acceptabel nivå. Vill man dessutom ta igen gamla försummelser krävs belopp omkring det dubbla.

Värdet på det svenska ledningsnätet i funktion är sannolikt 150–200 miljarder kronor. Det är alltså ett stort samhällskapital att försvara mot nedbrytning. Nuvarande reoveringstakt om ca 150 milj kr per år är under alla förhållanden orimligt låg.

Förnyelseprogram

En förnyelse av de äldre systemen är arbets- och kostnadskrävande. Sedan ny utrustning installerats sjunker emellertid underhållskostnaden permanent p g a de nya materialens större hållbarhet.

En målmedveten upprustning och förnyelse förutsätter en god överblick över existerande system. En sådan finns inte i många tätorter. En viktig uppgift är därför att kartlägga avloppssystemens utbredning och tillstånd och identifiera de system som måste ges förtur. Det är viktigt att inte åtgärda endast begränsade ledningssträckor utan hela system. Erfarenheten visar att partiella åtgärder lätt leder till högre belastning och starkt ökande skador i de icke åtgärdade delarna av ett föråldrat system.

Ett målmedvetet åtgärdsprogram för att undanröja det hot som ligger i ett framtida sammanbrott av de svenska VA-systemen och att systematiskt ta igen eftersläpningen skulle t ex kunna rikta in sig på att fram till år 2000 i första hand förnya den del av avloppsledningssystemet som är anlagt före 1965.

Ett program för förnyelse och förbättringar av VA-nätet bör omfatta en redovisning av de effekter på miljön som den eftersatta förnyelsen innebär. Vidare bör i programmet bedömas de sysselsättningseffekter som kan erhållas och de arbetsmiljöproblem som finns redovisas. Även den långsiktiga finansieringen av förnyelsen bör tas upp. Programmet bör också utgöra ett underlag för industrins inriktning och vilken dimensionering av utbildning som är nödvändig. Det bör särskilt framhållas vikten av att kompetensen ute i kommunerna i dessa frågor upprätthålls.

Det behövs i kommunerna inte enbart en inventering för att klarlägga behovet av underhåll när det gäller VA-näten. Det måste också klarläggas hur kommunerna skall kunna få ekonomiskt utrymme för insatserna. Därvid

bör påpekas att kommunallagen ger kommunen rätt att ta ut avgifter som gör det möjligt att långsiktigt försvara investeringar på detta område.

Mot. 1988/89
Bo274

Forskning och utveckling

Medel för finansiering och utveckling inom VA-nätet från naturvårdsverket och styrelsen för teknisk utveckling (STU) när det gäller processteknik, dels från byggforskningsrådet vad avser ledningsnätet och problem i samband med detta.

Även svenska Vatten- och avloppsföreningen (VAV) avsätter medel för FoU. Av landets 284 kommuner är 280 medlemmar i VAV. Utöver att VAV stödjer och följer forsknings- och utvecklingsarbetet gör VAV betydelsefulla insatser genom att insamla och bearbeta erfarenheter, initiera och genomföra utredningar, bedriva informationsverksamhet samt fungera som samordnare.

Det finns många exempel på dåliga tekniska lösningar i och kring vattenverk och avloppsreningsverk i kommunernas ledningssystem. Larmrapporterna kommer allt oftare liksom magsjukespidemier orsakade av kraftigt förorenat dricksvatten. Minst en femtedel av de kommunala vattenverken anses ha sådana tekniska brister att risken för smittspridning finns. Vattenledningarna fungerar ofta som ett såll. Vi anser mot denna bakgrund att det är nödvändigt med ökade FoU-insatser inom VA-området. Detta bör ges regeringen till känna.

Stimulansbidrag till kommuner

Det krävs emellertid enligt vår mening samtidigt att konkreta insatser sker snabbt med tanke på de behov av förnyelse och förbättringar som finns. Vi anser det nödvändigt att detta underlättas och stimuleras. I nuvarande situation på byggmarkanden är det inte möjligt att disponera stora resurser för denna verksamhet, men det är angeläget att redan nu ge signaler om att staten bedömer upprustning av VA-nätet som mycket angeläget. Det är inte minst viktigt ur miljösynpunkt. Stimulansen bör också ges en regionalpolitisk profil och i första hand avse kommuner där behovet av sysselsättningsskapande åtgärder först ökar vid en vikande konjunktur. Vi föreslår därför att det införes en möjlighet till ett stimulansbidrag för upprustning av VA-nätet, riktat mot kommuner med ledig entreprenadkapacitet.

Vi har i annan motion föreslagit att något räntestöd för nya lån inom det sk ROT-programmet ej bör utgå utan anvisade medel för detta ändamål bör i stället anvisas för upprustning av VA-nätet. Till skillnad från räntestödet inom ROT-programmet innebär vår modell för stöd av förnyelse och förbättringar av VA-nätet att statens ekonomiska insatser för detta kan avgöras från år till år eftersom stimulansbidraget inte innebär några framtida åtaganden.

Vi föreslår därför att regeringen medges att inom en ram av 200 milj kr fatta beslut enligt nedanstående villkor för stöd till förnyelse och förbättringar i det kommunala VA-nätet enligt de riktlinjer som ovan redovisats. Stimulansbidraget skall således i första hand beviljas för förbättringar och förnyelse vilka ger stora miljöfördelar. Dessutom skall de regionalpolitiska

effekterna beaktas. En rimlig nivå på stimulansbidraget bedömer vi att 15 % bör vara av ett schablonberäknat bidragsunderlag. Anslagsbehovet bedömer vi för nästkommande budgetår till 100 milj kr.

Mot. 1988/89
Bo274

Hemställan

Med hänvisning till vad som anförts hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ett långsiktigt program i syfte att säkerställa underhåll och förnyelse av kommunernas VA-nät i enlighet med vad som anförts i motionen,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om inriktning och behov av FoU-insatser inom VA-området.
3. att riksdagen beslutar medge regeringen att inom en ram av 200 000 000 kr fatta beslut om stöd för upprustning av VA-nätet för budgetåret 1989/90 i enlighet med vad som anförts i motionen,
4. att riksdagen beslutar att till stimulansbidrag för upprustning av VA-nätet anvisa ett förslagsanslag om 100 000 000 kr i enlighet med vad som anförts i motionen.

Stockholm den 25 januari 1989

Agne Hansson (c)

Rune Thorén (c)

Ivar Franzén (c)

Stina Gustavsson (c)

Birger Andersson (c)

Elving Andersson (c)